

Qəşəm NƏCƏFZADƏ

Yenə uşaq söhbəti

Deyirlər, bizim günlərin yeni uşaq ədəbiyyatı yaranmır. Görəsən bu, uşaqlarçün yazan yazıçılarımızı narahat etmir, niyə onlar, məsələn, 20-ci əsrin əvvəllərində olduğu kimi, dərin məzmunlu uşaq əsərləri yazmırlar? Demək olar ki, bu, hər gün mənə verilən sualdır. Yəqin ona görə bu sualı mənə verirlər ki, mən bir neçə uşaq şeir kitabının müəllifiyəm, həm də Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Uşaq Ədəbiyyatı şöbəsinin rəhbəriyəm.

Bu barədə mən son iki qurultayda məruzə eləmişəm, fikirlərimi də konkret misallarla göstərmişəm. Mənə maraqlı və özü də çox maraqlı gələn odur ki, bu sualı verən qəzet və sayt əməkdaşları heç özlərində uşaq ədəbiyyatına yer vermirlər. Bir dəfə məşhur qəzetlərin birinin baş redaktoru mənə dedi ki, biz niyə uşaq ədəbiyyatı oxumalıyıq, ondansa gedib, M.Füzulini oxuyarıq. İki gündən sonra həmin qəzetin əməkdaşı mənə zəng edib müsahibə alır və ilk sualı da bu olur ki, Azərbaycanda müasir dövrdə uşaq ədəbiyyatının vəziyyəti necədir? Bütün suallar bu səpkili olur həmişə. Bəzən sualın özü şablon olduğu kimi, cavab da yetersiz olur. Problem də elə burdan başlayır.

Bu gün elə adamlar var ki, uşaq ədəbiyyatından danışmağı uşaq söhbəti kimi başa düşür və ona görə uzun zaman bizdə uşaq ədəbiyyatını uşaq yerinə qoyublar.

Bugünkü uşaq ədəbiyyatımızda iki əsas problem var:

1. Yaradıcılıq problemi,
2. Çap-poliqrafiya, yayım problemi.

Təbii ki, birinci məsələ barədə bir neçə kəlmə. Bəzən uşaq şeirimizdə uşaqları böyük kimi danışdırmaq, böyüklərin fikirlərini uşaq dilinə pərçim eləmək meyilləri özünü göstərir. Bu, sovet dönməndən qalma mirasdır; uşaqların dünyagörüşünə, duyğu və düşüncələrinə süni maska taxmaq, onları daim odlu-alovlu, qalib kimi göstərmək və s. Bir-birinə oxşayan şişirdilmiş uşaq obrazları ədəbiyyata heç nə vermir.

Bəzən isə müəlliflər uşaqlar haqqında şeirləri uşaq şeirləri kimi təqdim edirlər. Uşaqlar haqqında yazılan şeirlər əsasən böyüklər üçündür. Elə bilirlər dəvəyə, tülküyə, dovşana, qarışqaya, Turala, Aydana, Ayselə şeir yazanda uşaq şeiri olur. Tamamilə yanlış fikirdir. Uşaq şeirində uşağın duyğu və düşüncələri olmalıdır.

Mənə elə gəlir ki, bu günkü uşaq ədəbiyyatı folklordan, xüsusən uşaq folklorundan bir qədər uzaq düşüb.

Nənəm həmişə saca yuxa salanda, sonda bizə fəsəli bişirərdi, biz də dövrə vurub oturardıq sacın başında. Nənəm qaşığıla fəsəlinin üstünə yağ tökərdi. Tökükcə oxlovla fəsəlinin üstünü deşərdi ki, yağ axıb getməsin. Oxlovu vurduqca deyərdi:

***Dən, dən, dən altı,
Meşədəki qaraltı.
İnanmırsan gəl sayaq,
On altıdı, on altı.***

Bu, bizim ilk uşaq şeirimiz idi. Bu şeirlərdəki təkrirlər güclü və canlı idi.

***Samovarım qızıldan, qızıldan,
Suyu yerə sızıldan, sızıldan.
Qardaşım bir qız sevib, qız sevib,
Qabaq dişi qızıldan, qızıldan.***

Uşaq vaxtı biz açıq-qapalı hecalar kimi atılıb düşə-düşə bu şeirləri həvəslə oxuyardıq.

Abbas Səhhət də "Quşlar" şeirində bu ritmdən, sanamalardan, yəni təkərləmələr janrından istifadə etmişdir:

Quşlar, quşlar, a quşlar...

A.Şaiqin "Dovşan" şeirinə diqqət edin:

Dovşan, dovşan, a dovşan...

Eyni ritmdir.

"Cücələrim" şeirində də eyni oxşarlıq var.

***Cip-cip cücələrim,
Tükü ipək cücələrim.***

Cücələr həm çağırılır, həm də sananır. Uşaq say öyrənir.

M. Ə. Sabirin "Yaz günləri" şeirinə baxaq:

***Gəl, gəl a yaz günləri,
ilin əziz günləri,
dağda ərit qarları,
bağda ərit qarları.***

Bu şeirin daxilindəki ritm xalq havasından gəlmədir. Ümumiyyətlə, klassiklərimiz xalq poeziyasından və xalq təfəkkür tərzindən bolluca bəhrələnmiş, ondan yaradıcı şəkildə istifadə etmişlər:

***Ay havada uçan durna,
Bizi qoyub qaçan durna.
Get xoş gəldin, şəfa gəldin,
Gələcəksən haçan durna?***

N  qədər axıcı, səlis v  aydındır. Bu Őeir uşaqalara ana dilini asanlıqla öyrədir. R.B.Əfəndiyevin baŐaqa bir Őeiri:

***Yaz g l nd  yaĖar yaĖıŐ,
Otlar uzanar bir qarıŐ,
QaranquŐ eylər sifarıŐ:
Mən sizə qonaq g l c m,
Olsun ki, sabah g l c m.***

Bu Őeir xalq Őeirinin melodiyası əsasında yaradılıb,  z  də bilərəkdən Őair  z  elə yazıb.  s rini  d biyy t , xalqın qan yaddaŐına etibar eləyib.

***Piyal l r ir fd dir,
Hər biri bir t r fd dir,
G rm miŐ m bir həftədir,
Yar bizə qonaq  l c k,
Olsun ki, sabah gələcək.***

Bunları dem kd  məqsədim odur ki, müasir uşaq yazıŐısı  c n  n dəqiq kompas Őifahi xalq  d biyyatıdır.

İndi də çap, poliqrafiya v  yayım problemləri barədə bir neçə kəlmə...

 vv kil rl  müqayisədə bu gün kitabların tirajları çox azdır. Müəllif hesabına çıxarılan kitablar nəinki ölkəmizin bütün uşaqalarına, heç Bakıda yaŐayan balaca oxuculara çatmır. Kitablar bir neçə kitab maĖazasına verilsə də, balacaların onlara  li  atmır. Zənnimcə, iki- c məktəbin yanaŐı, yaxın olduĖu ərazilərdə heç olmasa bir kitab k Ők  qoyularsa, uşaqalar  z kitablarını asanlıqla ala bill rl r.

Amma nə fayda...

Ő h r dilimizin  lifbasıdır. Adam dili divardakı reklamlardan, d kan adlarından öyrənir bəzən. F nvarel r meydanından d Ő rs n,  ıxırsan "Tarqovı"ya, divarlarda bir d n  də olsun Azərbaycan dilində söz yoxdur. Hamısı ingilis dilində. Bəlkə, heç ingilis dilində də d z yazmayıblar. D kanlar, mehmanxanalar, kafeler, restoranlar, Őadlıq sarayları hamısı əcnəbi dildə... N  olardı "Cırtan" adında bir uşaq d kanımız, "Məlikməmməd" adında bir mehmanxanamız, "G y k Fatma" adında bir Őadlıq sarayımız olaydı.

Uşaq ədəbiyyatına qayĖı bəzən elə burdan baŐlayır.

Uşaq ədəbiyyatı bizim g l c yimizdir. Gəlin, bunu unutmayaq, cənablar!